

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРАМЕТРИЧНИХ ПРИКМЕТНИКІВ «ВИСОКИЙ» – «НИЗЬКИЙ» У ПРОЗІ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО ТА МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

Параметричні прикметники становлять собою лексико-семантичну групу якісних ад'єктивів, які реалізують статичні просторові ознаки об'єктивної дійсності. Антонімію якісних прикметників у сучасній українській мові досліджувала Н. Векуа, семантичну структуру параметричних прикметників досліджувала Н. Дідух, роль параметричних прикметників із просторовою семантикою у формуванні лінгвального образу світу досліджувала Т. Щєбликіна, однак семантичні особливості параметричних прикметників, вжитих в прозових творах, не представлені окремим дослідженням.

Мета статті – дослідити семантичні особливості параметричних прикметників «високий» – «низький» на матеріалі прози Павла Загребельного та Михайла Стельмаха.

Слова, що характеризують вертикальний простір угору від нульового рівня, є геоцентричними, тобто виражають вертикальну мовну модель простору, оскільки поняття, співвідносні з прикметниками «високий» – «низький» пов'язані з вимірами щодо поверхні землі. Основними семами прямих значень аналізованих параметричних прикметників є «відстань вгору», «великий», «малий». Названі прикметники переважно вживаються для характеристики складових частин доквілля; позначення висоти дерев, рослин; опису будівель, споруд, їх огорож; характеристики людини за зростом, особливостями статури.

Якісний ад'єктив «високий» у текстах прозових творів Павла Загребельного та Михайла Стельмаха реалізує значення «який знаходиться на далекій або значній віддалі від землі, від якої-небудь поверхні; який міститься на великій висоті» [1, с. 112] (*А вже згодом вступали в дію дідові пальці, мовби вигравали на гнучкій податливості глини, і з тої мовчазної музики народжувалися то гарне горнятко, то високий глек, то місткий збан, то химерна посудина на тонкому стоянці* [2, с. 14]), антонімічне значенню якісного ад'єктива «низький» – «який міститься на невеликій, близькій від землі віддалі; який розташований нижче від звичайного рівня», яке реалізується в прозових творах вищезгаданих авторів [1, с. 621] (*За покритою низькими осінніми хмарами стародавньою Оболонню, сталево зблискував Дніпро і вгадувалася світла Десна, що зливалася з своїм древнім отцем* [2, с. 39]).

Прикметник «високий» у текстах прозових творів Павла Загребельного та Михайла Стельмаха реалізує й іншу семантику – «який має велику відстань знизу вгору; який має висоту, більшу від звичайної, середньої; який має рівень, більший від звичайного» [1, с. 112]: *Він вийшов, трохи горблячись через свій високий зріст, а може, й не через*

зріст [2, с. 12]; *Це був високий літній чолов'яга, який, здається, підвів розпатлану голову не з подушки, а з самої зими* [3, с. 130]. У творах вищезгаданих авторів не виявлено антонімічного значення прикметника «високий» з аналізованою семантикою, але в сучасній українській літературній мові вона широко використовується (*низький на зріст, низький чоловік*).

Якісний ад'єктив «високий» у текстах прозових творів Павла Загребельного та Михайла Стельмаха реалізує значення «дуже великий, значно більший від звичайного кількістю, інтенсивністю і т.ін., дуже добрий, відмінний, розвинений; надзвичайний, винятковий» [1, с. 1112]: **Високий**, міцно збудований, майже атлет, густе чорне волосся, що йому позаздрили б усі оті лисіючі і геть лисі, великі виразні очі, мов на фресці [2, с. 64]. У творах вищезгаданих авторів не виявлено антонімічного значення якісного ад'єктива «високий» з аналізованою семантикою, але в сучасній українській літературній мові вона є частовживаною (*помітно низький*).

Прикметник «низький» у текстах прозових творів Павла Загребельного та Михайла Стельмаха реалізує семантику: «який звучить грубо (про звуки, голос і т.ін.)» [1, с. 621]: *Що старіший і товсторогіший був бик, то більший табун він очолював, пишаючись силою і вмінням, і час від часу низьким густим бутінням застерігаючи про те, щоб поступалися йому з дороги* [2, с. 27]; *Так він і повірив, коли сама зваба завжди прозирала з її округлого і досі гарного обличчя, коли в низькому голосі озивалося саме жадання утіхи* [3, с. 142]; *До дядькового низького заспіву припав тенор Федоренка і пішов, пішов понад хатою, понад селом, понад степом, аж до тієї битої дороги...* [4, с. 51]. У творах вищезгаданих авторів не виявлено антонімічного значення прикметника «високий» з аналізованою семантикою, але в сучасній українській літературній мові вона часто використовується (*високий голос, високий заспів*).

Отже, семантика параметричних прикметників «високий» – «низький» реалізується в текстах аналізованих нами творів у різних значеннях. Досліджуючи реалізацію семантики якісних ад'єктивів «високий» – «низький», слід зауважити на тому, що між деякими значеннями чітко простежуються антонімічні відношення, деякі значення знаходять реалізацію в прозових творах Павла Загребельного та Михайла Стельмаха, не утворюючи антонімічних відношень, які однак широко розповсюджені в сучасній українській літературній мові.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Загребельний П. Диво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/books/printthebook.php?id=131&bookid=0>
3. Стельмах М. Чотири броди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/books/printthebook.php?id=109&bookid=0>

4. Стельмах М. Щедрий вечір [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/books/printthebook.php?id=109&bookid=8>